

Dit geldt trouwens ook voor de strijd die hij vervolgens samen met Hoedemaker is gaan voeren, waarin de oneerlijkheid van het synodale systeem genadeloos in het licht gesteld wordt, zonder dat de auteur daarvoor iets anders hoeft te doen dan de synodale acta te laten spreken. Met name de jongere ethischen, die de grote voorman weigerden te volgen, komen er als theologische lichtgewichten uit. Ook een A.W. Bronsveld heeft niet veel inhoud aan de discussies meegegeven.

Kortom, het boek is zeer instructief, zij het dat - helaas, helaas - de auteur te onzaliger ure besloot van verantwoording van zijn citaten en van een register af te zien. Dat kan niet in een kerkhistorisch werk, welke bedoelingen van stichtelijk aard men er verder ook mee hebbe. Het is trouwen ook niet overbodig, aan de opgevoerde personen voorletters mee te geven, hetgeen vrijwel nergens in het werk gebeurt. Maar, om met een opgewekte noot te eindigen, de door de echtgenote van de auteur ontworpen omslag is van een eenvoudige doch treffende suggestiviteit, en in een hoogst aangenaam blauw-en-wit uitgevoerd; een sieraad!

F.R.J. Knetsch

Anderhalve eeuw gereformeerden in stad en land, red. A.P. Crom e.a., deel 8: *Gelderland*, deel 9: *Noord-Brabant, Limburg*, deel 10: *Friesland*, deel 11: *Noord-Holland*, deel 12: *Buitenlandse Kerken* (en registers), J.H. Kok, Kampen 1985. 52 blz. per deel (deel 11: 64 blz.), Ill., f 12,60 per deel.

De voltooiing van de serie populair-voorlichtende tijdschriften in magazine-opmaak over de geschiedenis van de uit Afscheiding en Doleantie voortgekomen kerkgemeenschap is verheugend. Redactie en uitgever hebben hun plannen met beleid weten te verwelijken. De delen 8 en 9 gaan daarbij over wel zeer contrasterende provinciale ressorten, het ene zeer heterogeen, het andere juist homogeen anders dan de rest van Nederland, omstandigheden die onze belangstelling opnieuw stimuleren. Bovendien stond Brummelkamp in Hattem, waren zowel Scholte als Gezelle Meerburg in Brabantse dorpen predikant toen zij zich afscheidten en kan men het begin der Doleantie met enig recht in Kootwijk situeren. Er kunnen dus weer spannende verhalen verteld worden, en die komen dan ook, hetzij in historische overzichten, hetzij in kleine kadertjes waar zelfs ons redaktielid Jan Roes zich met een schitterende anekdote uit het rijke roomse leven in confrontatie met het dito gereformeerde kan terugvinden (9, blz. 22). Entertainment genoeg dus!

Toch komt ook de informatie goed aan haar trekken en wel in alle afleveringen. Met name Noord-Holland, waar de Doleantie immers haar centrum had en later het z.g. Hersteld Verband zijn oorsprong, waar de "vereniging van 1892" beklonken werd, maar ook de zetel van de V.U. te vinden is, levert zeer veel gegevens op. De V.U. biedt daarbij de kans een portretgalerij uit te stallen; deze wordt vlijtig benut. De groepsfoto op blz. 36 zou men zelfs typerend voor heel de serie kunnen noemen - nog éénmaal gezellig onder elkaar. Niettemin, een stukje als op p. 18 van het Friese deel, een hoogst authentiek verslag van een kerkdienst in een orthodoxe gemeente onder een "moderne" voorganger die de papieren paus bestreed en Gods stem in het